

Dramski izričaj kao poticaj za razvoj govora

Tigani, Valentina

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:437147>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

VALENTINA TIGANI

DRAMSKI IZRIČAJ KAO POTICAJ ZA RAZVOJ GOVORA

Završni rad

Pula, rujan, 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

VALENTINA TIGANI

DRAMSKI IZRIČAJ KAO POTICAJ ZA RAZVOJ GOVORA

Završni rad

JMBAG: 0303077904, redoviti student

Studijski smjer: Predškolski odgoj

Predmet: Govorno izražavanje

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Lingvistika

Mentor: dr. sc. Irena Mikulaco

Pula, rujan, 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika
_____ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje
Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj
završni rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko
djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne
knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu
završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje
javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim
pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga,
slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

UVOD	1
1. RAZVOJ DJEČJEGA GOVORA	2
1.1 Razvoj sluha i govora	2
1.1.1 Predverbalno razdoblje	3
1.1.2 Verbalno razdoblje	4
1.2 Simptomi usporenog razvoja govora	8
1.3 Načela razvoja govora	12
1.3.1 Poticajna okolina	12
1.3.2 Kretanje	13
1.3.3 Izlaganje prirodnom svjetlu	13
1.3.4 Razgovaranje	13
1.3.5 Čitanje	14
1.3.6 Utjecaj razvoja fine motorike na razvoj govora	15
1.4 Uloga odgojitelja u govornom razvoju djeteta	15
2. DRAMSKI IZRIČAJ KAO POTICAJ ZA RAZVOJ GOVORA	16
2.1 Slikovnica kao poticaj dječjeg govora	17
2.2 lutka u poticanju jezičnog i govornog stvaralaštva	18
2.3 Likovna aktivnost i govor	21
2.4 Govor i pokret	21
3. AKTIVNOSTI PROVEDENE U VRTIĆU	23
3.1 Zamišljeni tijek aktivnosti	24
3.1.1 Opis aktivnosti prema danima	24
ZAKLJUČAK	27
LITERATURA	28
PRILOZI	30
SAŽETAK	34

UVOD

Tematika kojom se bavimo u ovom završnom radu odnosi se na dramski izričaj kao poticaj za razvoj govora gdje će se prikazati utjecaj dramske kulture na razvoj djetetova govora od najranije dobi i obuhvatiti ključne faze razvoja govora te potencijalne poteškoće koje se mogu pojaviti u govoru.

U prvom dijelu rada razmotrit ćemo faze razvoja govora od rođenja pa sve do polaska u školu, na koje prepreke možemo naići te kako raditi sukladno s njima, što sve utječe na razvoj govora, koja je uloga odgojitelja te kako omogućiti djetetu kvalitetan rast i razvoj sukladno njegovim mogućnostima.

U drugom dijelu rada dotaknut ćemo se toga što je dramski izričaj, što sve obuhvaća, kako biti kvalitetan odgojitelj praktičar. Dok u trećem dijelu će se prikazati aktivnosti koje su provedene u Waldorfskom dječjem vrtiću u Rijeci, zapažanja, utjecaj te dojam koje su aktivnosti ostavile.

1. RAZVOJ DJEČJEGA GOVORA

Kako bismo mogli ostvariti primjeren dramski izričaj u svrhu poticaja razvoja govora, prvo se moramo dotaknuti definicija o govoru, njegovom razvoju i mogućim poteškoćama na koje treba skrenuti pozornost, stoga ćemo u ovom poglavlju detaljnije razlučiti koje su to etape razvoja govora, kada je ono u svojem vrhuncu te kako na temelju toga što kvalitetnije odabрати dramski poticaj koji će djetetu pomoći u razvoju govora.

1.1 Razvoj sluha i govora

Govor je glavno komunikacijsko sredstvo ljudskih bića, itekako je bitno njegovati ga od najranije dobi, čak onda kada dijete još niti ne zna govoriti, odnosno nije u toj fazi. Bitno je omogućiti sve moguće okolinske poticaje kako bi razvoj govora bio kvalitetan te mogao neometano učiti i stvarati život sukladno suvremenom dobu. Prema autorima knjige „*Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*“, govor je viša psihička aktivnost čovjeka koja mu omogućuje da pomoću sustava znakova i simbola priopćava svoja znanja, osjećaje, potrebe i mišljenje drugim ljudima. Osnovni simboli u ljudskom govoru su riječi, a njegova najvažnija funkcija je komunikacija. Govor se razvija sustavno i predvidivim redoslijedom. (Starc 2004: 26) Prema E. H. Lennenberg (Spencer 2001: 36), osjetljiva faza u kojoj djeca započinju govoriti nalazi se u rasponu od 18 do 24 mjeseci poslije rođenja, a razdoblje od druge godine pa sve do puberteta smatra se osjetljivim razdobljem za razvoj govora. Dijete svojim prvim krikom, svojim prvim plačem ostvaruje svojevrsnu komunikaciju s okolinom. Dakle, od najranijih trenutaka dijete uči komunicirati s okolinom, a kako bi razvio pravilan govor i jezik, potrebni preduvjeti za kvalitetan razvoj su: dobro zdravlje, uredno razvijeni govorni organi, uredan sluh, uredan intelektualni razvoj te stimulativno okruženje. (Anrešić 201: 8)

Najintenzivniji razvoj govora odvija se u prve tri godine života, a prati nekoliko etapa razvoja. Prva faza naziva se predgovorno razdoblje i započinje rođenjem, a traje do devetog mjeseca. U predgovornom razdoblju stvaraju se važni preduvjeti za kasniji razvoj govora i jezika. Govorno razdoblje obilježava pojava prve riječi sa značenjem te traje od devetog do petnaestog mjeseca. Prve se rečenice javljaju od

osamnaestog do dvadeset i četvrtog mjeseca, a naglo širenje rječnika i usvajanje gramatičnosti od druge do treće godine (Anderšić 2010: 9).

Bitno je naglasiti da se svako dijete individualno razvija i treba uzeti u obzir i ostale psiho-socijalne razvojne aspekte i ne se striktno držati vremenskog intervala, već je bitno da ne nedostaje određena faza razvoja kako bismo mogli reći da se razvoj govora odvija normalno bez većih odstupanja.

Beba svoju prvu komunikaciju s vanjskim svijetom započinje plačem. No već u utrobi počinje osluškivati vanjski svijet, a upravo slušanje je vrlo bitan čimbenik za kvalitetan razvoj govora. Bitna stavka ove faze razvoja je da okolina nauči komunicirati s djetetom, da uspije prepoznati djetetove potrebe i zadovoljiti ih kako bi se ono nesmetano razvijalo. Slušanjem okoline beba raspoznaje ugodne od neugodnih zvukova kao i poznate od nepoznatih te reagira na njih. Kako raste, tako stječe sposobnost imitacije glasova, slogova te izgovaranja prvih riječi. U tom periodu djeca vrlo brzo uče da riječi predstavljaju objekte, akcije i mišljenja (Anderšić 2010: 10).

1.1.1 Predverbalno razdoblje

Dakle, u predverbalnom razdoblju dijete prolazi kroz tri etape, a to su kričanje, gukanje i fazu slogovanja. Faza kričanja je novorođenčeva prva komunikacija s okolinom koja se odvija kroz plač, krik i proizvodnju nekih fizioloških zvukova. U ovoj fazi glasanje je spontano, refleksno te je odraz fiziološkog stanja dojenčeta. Ovdje majka, a i okolina imaju veliku ulogu u raspoznavanju značenja djetetova glasanja, te se upravo na taj način uspostavlja rana emotivna komunikacija koja je prijeko potrebna za zdrav govorni i opći razvoj (Strac 2004: 27).

U nastavku slijedi faza gukanja koja se pojavljuje već u drugom mjesecu djetetova života. Gukanje označava jednostavne vokalne zvukove koji su artikulacijski prilično neodređeni te je ono povezano s osjećajem ugone. Urođeno je i nalazimo ga kod glasanja sve djece, neovisno na rasu i kulturu, čak i kod djece oštećena sluha što nas navodi na zaključak da u toj dobi nema znatnije slušne kontrole i s time ni većeg utjecaja okoline, pa govorni razvoj slijedi svoj predvidivi biološki pravac. No, ubrzo gukanje pada pod utjecaj okoline onda kada roditelji govorno reagiraju na gukanje, uz smiješak ili oponašanje te će samim time dijete vrlo

rano početi više gukati u njihovoj nazočnosti. Rane interakcije dojenčeta i roditelja, u kojoj roditelji zastanu i slušaju kako dijete guče, pa zatim oni imaju reakciju, pridonose da se u djeteta rano razvija svijest o izmjeni redoslijeda kao načina verbalnog odnosa s drugim ljudima, što je jedno od glavnih načela govora kao komunikacijskog sredstva (Strac 2004: 28).

Nakon uspješnog svladavanja gukanja, oko 6. mjeseca započinje faza slogovanja. Produkcija glasovanja sve je više voljna, dojenče počinje oponašati glasove iz svoje okoline i sve je više komunikacijski usmjereno prema njoj. Oko 9. mjeseca dojenče sve više ponavlja glasove materinskog jezika, dok ostali glasovi nestaju. Kako se približava prvoj godini života, tako sve manje ponavlja slogove u nizu, a počinje kombinacija glasova koji nalikuju artikuliranim riječima, npr. be-ba, ta-te (Strac 2004: 28).

Do kraja predverbalnog razdoblja dijete ovlada važnim funkcijama koje mu omogućuju lakše svladavanje materinskog jezika. Među tim funkcijama posebno su važne intonacija i ritam koje djeca vrlo rano percipiraju i počinju oponašati.

1.1.2 Verbalno razdoblje

Pojavom prvih riječi, između 12. i 18. mjeseca, dijete prelazi u fazu verbalnog razdoblja. Prve riječi koje dijete koristi su tzv. holofraze što na engleskom znači rečenice od jedne riječi. Uz gestikulaciju i mimiku te kvalitetu izgovora odnosno intonacije, u poznatoj situaciji, dijete kroz holofraze vrlo uspješno komunicira s okolinom.

Krajem druge godine života dijete oblikuje svoju prvu rečenicu, najčešće od dvije ili tri riječi. Govor u ovoj fazi dosta slični na telegrafsku poruku, gdje su u elementarnoj rečenici uključeni samo bitni pojmovi kojima se dijete koristi, a ostalo izostavlja, kao npr. „Mama papa“ (Strac 2004: 29).

Već s oko tri i pol godine života dijete rabi sve vrste riječi, ima rečenicu od tri ili više riječi, dobro vlada osnovnim govornim disanjem i primjenjuje glavnu gramatičkih pravila, pa se može reći da je dijete savladalo osnovu materinskog jezika. Govor rabi sve kompetentnije u komuniciranju s okolinom i sve ga više koristi u regulaciji vlastitog ponašanja. Što bi značilo da govorom prati ono što radi i sve više govori o onome što će raditi, pa govor dobiva ulogu planiranja (Strac 2004: 29).

Slijedeće što se pojavljuje su godine tzv. dječjih pitanja, pa u tom razvoju govor ima važniju ulogu u spoznajnom razvoju. Dakle, u 4. i 5. godini bitno je da odrasli odgovaraju na dječja pitanja kako bi proširivali spoznaju djeteta, razvijali znatiželju i spremnost na istraživanje te na taj način poticati kreativan odnos prema učenju i spoznavanju (Strac 2004: 29).

Artikulacija glasova se „čisti“ približavajući se sedmoj godini, dijete koristi sve vrste riječi i ovladalo je gotovo svim vrstama rečenica, usvojilo je gramatička načela. Rječnik sedmogodišnjeg djeteta je uistinu bogat, no to ovisi i o okolini. Prema nekim istraživanjima predškolske ustanove prilično utječu na njegovo ujednačavanje. S dolaskom u školu dijete će započeti s usvajanjem pisanog jezika, a preduvjet za učenje pisanog jezika je dobar glasovni govor (Strac 2004: 30).

U nastavku imamo tablicu u kojoj su sažeti glavni preokreti u razvoju govora (Strac 2004: 31).

Tablica 1. Glavne prekretnice u razvoju govora

Aspekti govornog razvoja					
dob	Glasovni	Govorno/rječnički	Gramatički	Komunikacijski	Znanje o govoru
0-6 mj.	Prepoznavanje glasovnih nizova koji pripadaju istom glasovnom području (jeziku)		Razvija se osjetljivost za prirodnu rečeničnu cjelinu	Uspostavlja se zajedništvo interesa djeteta i odraslog; uspostavlja se naizmjeničnost gukanja, slogovanja i govora (sad ti, sad ja); poboljšava se naizmjeničnost	Ne postoji
2 mj.		Počinje gukanje			
6 mj.	Reagiranje na glasovne nizove koji pripadaju istom glasovnom području	Jasno preferiranje zvučnih obrazaca jezika djetetove okoline; počinje slogovanje			
9 mj.	Gukanje i slogovanje oponašaju zvučkovne kombinacije iz djetetove okoline	Slogovanje se širi na sve veći broj slogovnih kombinacija; u istim se situacijama pojavljuju isti obrasci slogovanja; pojavljuju se predverbalne geste			
12 – 18 mj.	Intonacija slogovanja oponaša intonaciju okoline; pojednostavljuje zvučkovnih kombinacija radi boljeg izgovora	Pojavljuje se prva riječ; prve riječi su imenice; slijede opisi radnje i stanja	Telegrafski govor; započinje prihvaćanje gramatičkih pravila	Prisutno zadržavanje na „temi“ komunikacije; prisutna naizmjeničnost	
18 mj. – 2 g.		Pojavljuju se izvedenice, pojavljuju se metafore (prema konkretnim svojstvima oblak – jastuk); nagli porast broja riječi	Započinje uporaba gramatičkih morfema (širenje rječnika na temelju korijena riječi)		
3 – 5 g.	Znatno poboljšanje izgovora; pojavljivanje	Povećava broj izvedenica; pojavljuju se metafore	Rečenica slijedi gramatički oblik; širi	Započinje uporaba strategija za održavanje	Početak svijesti o jeziku (primjećivanje)

	prepoznavanja glasova u riječima; prepoznavanje rime, prepoznavanje prvoga glasa u riječi, prepoznavanje glasa unutar riječi, sinteza glasova u riječ; početak razumijevanja veze glas-slovo	(konkretne usporedbe svojstva: oblak-jastuk)	se primjena gramatičkih morfema (daljnje širenje rječnika na temelju istog korijena); dodaju se složene gramatičke strukture	komunikacije: zaokret (komentar na rečeno i otvaranje nove konverzacije); razumijevanje namjere govornika (zahtjev, pitanje); prilagodba društvenom očekivanju i situaciji (jednostavni govor za mlađe, pristojno i ozbiljno za starije)	pogrešnog poretka riječi)
6 – 7 g.	Početak uporabe intonacije za davanje značenja poruci; razlikovanje i prepoznavanje glasova u riječi pomoću: brojenja, imenovanja, izostavljanja, zamjene i promjene redoslijeda glasova; razumijevanje abecednog načela (šifriranje i dešifriranje)	Početak razumijevanja riječi ma temelju definicije	Početak promjene složenijih gramatičkih oblika	Pojavljuju se složenije strategije komunikacije (nijansiranje: postupno uvođenje promjene teme); poboljšanje prilagodbe socijalnom očekivanju sugovornika i situaciji	Nagli razvoj svijesti o jeziku (jezične igre)

Izvor: Starc, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A. i ostali, „Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi“, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2004.

Tijek razvoja jezika i govora vrlo je snažan pokazatelj ukupnog djetetovog razvoja no njega mogu narušiti različiti rizični faktori: prijevremeno rođenje, niska porođajna težina, oštećenje sluha, moždana krvarenja, zanemarivanje djeteta kao i zlostavljanje.

1.2 Simptomi usporenog razvoja govora

Stoga rano prepoznavanje odstupanja, rane pojačane stimulacije razvoja govora sprečavaju nastanak poremećaja koji se negativno odražavaju na cjelokupan razvoj djeteta. Govorna komunikacija ima neprocjenjivu ulogu u odgoju, obrazovanju i kasnije u profesionalnom razvoju. Kako ne bismo dijete zakinuli već u početku, važna je adekvatna edukacija roditelja jer od njih sve potječe. Upravo roditelji imaju najveću ulogu u razvoju slušanja, razumijevanja jezika i govora. No postoji mogućnost zaostajanja djeteta u razvoju te kako bi se što lakše prošlo kroz razvojno zaostajanje potrebno je na vrijeme reagirati i omogućiti djetetu potrebnu stručnu pomoć te time pokušati spriječiti kasnije poteškoće u razvoju. Zato u nastavku imamo tablicu kalendara govorno – jezičnog razvoja, uz navođenje simptoma usporenog razvoja. (Andrešić 2010: 11)

Tablica 2. *Kalendar govorno–jezičnog razvoja*

DOB DJETETA	UREDAN GOVORNO – JEZIČNI RAZVOJ	SIMPTOMI USPORENOG RAZVOJA
0-3 mj.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ raspoloženja izražava glasanjem, smijanjem i plakanjem ▪ sluša glasove i druge zvukove 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ne reagira na jake zvukove
3-9 mj.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ igra se govornim organima, stvara mnoštvo glasova ▪ na ugodne glasove odgovara smijehom, na neugodne plačem ▪ nakon 6. mj. Imitira glasove odraslih ▪ pojava slogovanja, npr. mamama, bababa... 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ izostanak reakcije na poznati glas ▪ nakon 6. mj. ne imitira glasove odraslih ▪ nezainteresiranost za zvučne igračke ▪ ne smije se glasno
9-15- mj.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ razumije geste, izraz lica, promjene u tonu glasa te odgovara na njih ▪ razumije jednostavne upute i izvršava ih, npr. „Daj vode!“ ▪ razumije značenje više jednostavnih riječi ▪ slogovanje je bogato i sliči pravim riječima, npr. Ma-ma, ba-ba, da-da... ▪ javlja se prva riječ sa značenjem ▪ imitira nove zvukove i akcije ▪ pogledom traži imenovani predmet ▪ gestom, pokazivanjem ili vokalizacijom pokazuje što želi ▪ maše „pa-pa“ ▪ odmahuje glavom u značenju „Ne.“ ▪ odgurava stvari od sebe koje ne želi ▪ pruža ruke da ga se primi ▪ miče se od nepoznatih osoba ▪ reagira na svoje ime 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ne brblja ili je brbljanje siromašno ▪ ne odaziva se na svoje ime ▪ ne prepoznaje raspoloženja u glasu odraslih ▪ ne javlja se prva riječ sa značenjem ▪ ne ostvaruje očni kontakt sa sugovornikom
15-18 mj.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ govori 15-20 riječi, uglavnom imenice ▪ ponavlja riječi i fraze kao „daj piti“, „mama pa-pa“ ▪ intonacija brbljanja sliči intonaciji rečenice ▪ odgovara na pitanje „Što je to?“ ▪ traži „Daj još!“ ▪ slijedi jednostavne upute npr. „Donesi medu!“ ▪ pokazuje što želi ▪ pokazuje 1-3 dijela tijela 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ne razumije “NE” ▪ ne razumije geste i ne koristi ih ▪ ne govori najmanje pet riječi ▪ ne razumije jednostavne upute i jednostavna pitanja

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pokazuje dva ili više predmeta na slikama ▪ donosi stvari da ih pokaže drugima ▪ traži što želi vokalizacijom, pokazivanjem ili dodirivanjem ▪ govori „pa-pa“ i još neke ritualne riječi ▪ protestira s „NE“, te odmičući se 	
8 mj. - 2 god.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ koristi oko 50 prepoznatljivih riječi ▪ zna pokazati i imenovati svakodnevne stvari ▪ oponaša zvukove životinja ili ih imenuje ▪ ponavlja riječi koje čuje ▪ slaže dvije riječi u rečenicu, npr. "Beba papa." ▪ počinje koristiti glagole i pridjeve ▪ zna pokazati pet dijelova tijela ▪ razumije pitanja tko?, što?, gdje? ▪ dobro imitira zvukove, riječi, kretnje odraslih ▪ koristi jednu riječ ili kratke fraze za izražavanje emocija 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ne slijedi i ne razumije jednostavne upute, npr. "dođi ovamo", "donesi loptu"... ▪ ne slaže dvije riječi u rečenicu ▪ ne imitira riječi i akcije odraslih ▪ ne pokazuje dijelove na upit ▪ nema početka kombinatoričke igre (stavljanja dva predmeta u međudnose) i simboličke igre (igre pretvaranja)
2-3 god.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ imenuje stvari svakodnevne upotrebe ▪ dužina rečenice je 2-3 riječi ▪ pita jednostavna pitanja ▪ uz imenice, glagole i pridjeve koristi zamjenice, priloge mjesta ▪ sluša kratke priče ▪ lista slikovnice i imenuje slike ▪ verbalno uvodi i mijenja temu ▪ izražava emocije ▪ privlači pažnju riječima 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ne odgovara na jednostavna pitanja ▪ ne postavlja pitanja ▪ govor je nerazumljiv ukućanima, a osobito stranim osobama ▪ ne koristi jednostavne rečenice ▪ ne voli slušati priče, pjesmice
3-4 god.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ koristi rečenicu od 3-4 riječi ▪ postavlja pitanja zašto?, kada?, što ako? ▪ koristi zamjenice ▪ povezano govori o stvarima koje su se dogodile ▪ priča kraće priče, komentira događanja ▪ zna svoje ime, godine i spol ▪ "čita" slikovnice ▪ sluša priče oko 10 minuta ▪ uključuje se u duži dijalog ▪ zna igrati ulogu druge osobe u igri 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ne razumije složenije jezične konstrukcije i nije u stanju ispričati kraću priču ▪ nerazumljiv govor zbog kojeg teže ostvaruje socijalni kontakt ▪ prisutan je nepravilan izgovor glasova (osim r, lj) ▪ djetetov govor nije tečan, postoje zastajkivanja ili ponavljanja

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ objašnjava kada ga sugovornik ne razumije 	
4-5 god.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ voli kraće priče I odgovara na jednostavna pitanja vezana uz njih ▪ služi se pravilnim rečenicama, većinu glasova izgovara pravilno ▪ zna prepričati priču ili događaj ▪ lako komunicira s ostalom djecom i odraslima 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ne razumije složenije jezične konstrukcije i nije u stanju ispričati kraću priču ▪ nerazumljiv govor zbog kojeg teže ostvaruje socijalni kontakt ▪ prisutan je nepravilan izgovor glasova (osim r, lj) ▪ djetetov govor nije tečan, postoje zastajkivanja ili ponavljanja
5 godina i više	<ul style="list-style-type: none"> ▪ razumije i složeniji govor, osim nekih nesvakodnevnih pojmova ▪ koristi složene i gramatički ispravne rečenice, rječnik je bogat ▪ neke duže i složenije rečenice teže izgovara 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dijete nije usvojilo osnovne pojmove orijentacije u vremenu i prostoru ▪ nepravilan izgovor glasova ▪ ne pokazuje interes za slova i brojke (npr. ne broji mehanički i ne zna napisati svoje ime)

Izvor: Andrešić, D., Benc Šutka, N., Gugo Crevar, N. „Kako dijete govori“, 2010.

Planet zoe d.o.o.

1.3 Načela razvoja govora

Moglo bi se reći da dijete napreduje psihički i fizički vrlo brzim tempom. Zato je od iznimne važnosti da se ispravno potiče njegov razvoj u svakom razdoblju i području. Kako bismo bili uspješni u tome, treba vrlo pažljivo pratiti djetetove potrebe i interese. Ruski psiholog Lav Vigotski je formulisao glavno načelo poticanja dječjeg razvoja, a temelji se na tome da je učenje pokretna sila psihičkog razvoja, s time da učenje i razvoj nisu jedno te isto. Učenje stvara zonu najbližeg razvoja, odnosno u djetetu pokreće unutarnje razvojne procese. Zona najbližeg razvoja je razmak između razine trenutnog stvarnog razvoja djeteta i razine mogućeg razvoja, odnosno između onoga čime dijete već vlada i onoga čime može ovladati u najbližoj budućnosti uz neophodno primjereno poticanje. Dakle, poticanje je primjereno i ispravno tek kada ide ispred razvoja, kada je usmjereno ne na jučerašnji već na sutrašnji dan (Poshokova 2008: 25).

1.3.1 Poticajna okolina

Prostor u kojem dijete boravi, odnosno dječju sobu valjalo bi obogatiti različitim predmetima uz pomoć kojih može istraživati svim osjetilima. Kod dojenčadi na zidove postaviti uzorke, šarene slike i velike naljepnice, viseće igračke različitih boja i oblika, omogućiti predmete različitih oblika i materijala kako bi moglo opipati pa čak i okusiti, slušanje glazbe, poigrati se mirisima koji nisu štetni za djecu kako bi steklo spoznaje i na toj razini razvoja. Boje zidova trebale bi biti nježne pastelne, a igračke mogu biti jarkih boja (Poshokova 2008: 26).

1.3.2 Kretanje

Potrebno je omogućiti bebi prostor za kretanje jer se ona mora što više kretati i istraživati sve oko sebe. Kretanje i vježbe ravnoteže potiču razvoj mozga, a motorika je usko povezana s razvojem govora. Djeca koja zaostaju u razvoju opće i fine motorike, najčešće imaju i govornih poteškoća. Bebe trebaju iskusiti pasivno i aktivno kretanje, što znači da pasivno se kretanje odnosi na nošenje bebe na majčinu tijelu, ljuljanja u naručju kad majka sjedi u stolici za ljuljanje tijekom dojenja, što djeluje umirujuće i potiče razvoj ravnoteže i pomaže usredotočivanju. Sljedeće mjesto gdje se beba uči kretati je pod, razvijajući ravnotežu i tonus (Poshokova 2008: 27).

1.3.3 Izlaganje prirodnom svjetlu

Boravak u prirodi pruža obilje senzorne i motoričke stimulacije. Od samog rođenja djetetu je potrebno da osjeti toplinu sunčevih zraka, miris mora, šum mora, žubor rijeka, pjev ptica i slično. Prirodno svjetlo jača imunitet, a svježi zrak aktivno hrani mozak (Poshokova 2008: 29).

1.3.4 Razgovaranje

Komunikacija je ključ svega. Dakle od samog početka potrebno je da s djetetom razgovaramo, makar smatrali da ne razumije. No učenje o govoru dijete započinje upravo slušanjem i oponašanjem. Zaostajanje u govornom razvoju može biti posljedica manjka govorne stimulacije. Dakle, s bebom treba razgovarati što više, komentirati sve svoje aktivnosti usmjerene na nju, pjevati uspavanke, izgovarati vesele dječje rime i pjesmice, postavljanje pitanja i odgovarati. Nema veze što novorođena beba ne razumije naše riječi, glavno je da govorenjem unaprijed stvaramo uvjete za razvoj, neprestano ga potičemo i tako pospješujemo sazrijevanje odgovarajućih dijelova mozga. Na taj se način ostvaruje poticanje razvoja govora koje, prema osnovnom načelu profesora Vigotskog, prethodi razvoju (Poshokova 2008: 34).

1.3.5 Čitanje

Kako što već znamo, razvoj djeteta ne možemo gledati samo kroz jednu određenu točku pa samim time trebamo poticati razvoj ne samo govora već i ostalih funkcija. Tako na primjer, učenje dječje poezije izvrstan je poticaj za razvoj govora, pamćenja, emocija, mentalnih i kreativnih potencijala. Bitno im je predstaviti i ponuditi njima zanimljive stvari. Djeca najviše vole ritmične, rimovane pjesmice ugodnog i njima bliskog sadržaja i spontano ih pamte. Postoji nekoliko kriterija odabira poezije za učenje. Prije svega je to kriterij dostupnosti. Dijete treba učiti stihove koji se sastoje od riječi prisutnih u njegovom pasivnom rječniku, odnosno riječi koje ono zna, ali možda još ne upotrebljava u spontanom govoru.

Dječja poezija za učenje treba biti tematski zanimljiva i bliska te laka za pamćenje. Također, stih se mora osobno svidjeti djetetu. Učenje mora biti spontano i nikako povezano s prisiljavanjem. Što se čitanja tiče, bitno je djetetu ponuditi slikovnice razumljivog sadržaja i kvalitetnih ilustracija, jasnih, velikih slika kako bi dijete na temelju tih slika uspjelo samostalno složiti priču. Potrebno je objašnjavati svaku novu riječ u tekstu. Povremeno je korisno prekinuti čitanje i upitati dijete što je naučilo, pitati ga za mišljenje, da sam smisli završetak priče i sl. Dakle uključiti ga u priču, ne da samo pasivno sluša, već aktivno da sudjeluje. Time ne samo što potičemo razvoj govora, već i na emocionalnoj razini stvaramo napredak kao i u ostalim aspektima razvoja. Ono najbitnije je da slijedimo djetetovo vodstvo (Poshokova 2008: 36).

1.3.6 Utjecaj razvoja fine motorike na razvoj govora

Stupanj razvoja govora u djece izravno ovisi o stupnju formiranosti pokreta prstiju ruku. Kada razvoj prstiju odgovara dobi, tada je i razvoj govora uredan. Kada razvoj fine motorike zaostaje, razvoj govora također zaostaje čak i onda kada je gruba motorika fino razvijena. M. Koljčova, došla je do zaključka da se formiranje govornih centara u mozgu ostvaruje pod utjecajem živčanih impulsa prstiju ruku. Tako je razvoj fine motorike jedan od važnijih dijelova govorne stimulacije. (Poshokova 2008: 37)

1.4. Uloga odgojitelja u govornom razvoju djeteta

Komunikacija između odgojitelja i djeteta temelji se na stvaranju socio-emocionalne veze. Razvija se kroz svakodnevne praktične aktivnosti odgojitelja i djeteta. Djetetu se omogućuje da postupno razumije govor odgojitelja i u interakciji i komunikaciji s njim, vokalizacijom, aktivnošću i gestom izmjenjuje zajednička značenja kroz svakodnevne situacije koje se stalno ponavljaju i koje odgojitelj prati odgovarajućim govornim izrazom.

Kako bi se uspostavila uspješna verbalna komunikacija s djetetom i razumio njegov govor o predmetima i aktivnostima koje se ne oslanjaju na neposredni kontekst, odgojitelj organizira različite situacije i kreira raznovrsne aktivnosti - pričanje jednostavnih priča, razgledavanje slikovnica, lutkarskih predstava, igra scenskim lutkama i sl. Odgojitelj treba imati na umu da je kod ovih aktivnosti najvažnije iskoristiti za poticanje spontanog govora djece (Petrović 1997: 12).

2. DRAMSKI IZRIČAJ KAO POTICAJ ZA RAZVOJ GOVORA

Aristotel je ustvrdio, a mnogi teoretičari drame i danas to potvrđuju, da je dramska sposobnost svojstvena isključivo ljudima te da je valja shvatiti kao antropološku osobinu. Ljudi zapravo stalno dramatiziraju. U ranom djetinjstvu sposobnost dramatiziranja pojavljuje se u obliku simboličke igre i traje do zrelosti, kada se manifestira kao sposobnost preuzimanja uloga. Dijete već od svoje druge godine života pretvara svoja vlastita iskustva u izraz, uprizoruje ga i dramatizira u simboličkoj igri. Simbolička igra svoj vrhunac doseže u drugoj i četvrtoj godini. Nakon toga, u otprilike sedmoj godini života, obrnuto proporcionalno sve kompleksnijem razvoju govornih sposobnosti, postupno se gubi sposobnost dramatizacije. Dakle dramatizacija je temeljna ljudska sposobnost i urođena je, upravo kao i verbalni izraz i geste (Bojović 2013: 7).

Uživljavajući se u određene situacije, likove, pojave i stvari riječima, pokretom, kretanjem i zvucima, dijete ostvaruje obrazovne, funkcionalne i odgojne zadaće. Neke od prednosti dramsko-scenskog odgoja možemo rezimirati kroz sljedeće stavke:

- Igranje uloga utječe na rješavanje unutarnjih nemira, konflikata, strahova.
- Razvija samosvijest i osjećaj važnosti i posebnosti.
- Pomaže razvoju govora, modulaciji, dikciji, kvaliteti izričaja.
- Uloga daje djetetu mogućnost da bude netko drugi i da tako bez zadržke prikaže svoja emocionalna stanja, te na taj način, kroz interakciju, samo dođe do odgovora i rješenja.
- Dijete na taj način spontano procesuirá negativne i pozitivne emocije.
- Razvija samokontrolu, toleranciju, strpljenje, slušanje, poštivanje.
- Kroz ulogu dijete bez straha ulazi u nove situacije, pripremajući se tako i za realne životne situacije.
- Dramske igre pomažu djetetu razlikovati san od stvarnosti.
- One povezuju djecu i potenciraju pozitivne odnose (Bojović 2013: 8).

Dramskim izričajem možemo smatrati razne igre uloga, kreativne drame, igrokaze simboličke igre, pjesmice, glazbene i plesne izričaje, korištenje lutke i raznih ostalih rekvizita koji nam mogu uvelike pomoći u stvaranju novoga svijeta kroz koje će dijete naučiti spoznati sebe i svijet oko sebe te kako se uskladiti i kvalitetno funkcionirati u društvu. Dramskom umjetnosti možemo razvijati sve aspekte djetetova razvoja, pa tako i sam govor koji može biti verbalni i neverbalni. Glazbom možemo poticati razvoj pravilnog izgovora. Slikovnicama

potičemo aktivno slušanje i sudjelovanje u priči. Stvaranjem igrokaza potičemo zajedništvo, sudjelovanje, razvijanje govora, širenje vokabulara, poticanje pravilnog izgovora. Igranjem uloga dijete uči o socijalizaciji kroz sebi blizak način, kroz igru.

Dramskim se izričajem želi potaknuti formiranje ispravne artikulacije glasova, razvoj jezika kroz usvajanje leksika i gramatike te proširivanje djetetovih općih znanja. Tako se logoritmičkim igrama koje su namijenjene djeci od rođenja do treće godine života kroz ugodu i zabavu poboljšava ritmička i glazbena stimulacija. Takve su igre zbog svojih polisenzoričkih djelovanja vrlo pogodne za razvoj govora. Vježba se razvoj slušne i prostorne percepcije, osjećaja za tempo i ritam, kao i vježbe glasanja i izgovaranja. Djeca ovladavaju različitim jednostavnim pokretima uz glazbenu pratnju što služi razvoju osjećaja za ritam i tempo. Posebna pozornost postavlja se na sposobnost razlikovanja i oponašanja govora kroz brži i sporiji tempo, viši i niži registar, jačeg i slabijeg intenziteta. Ritam se oponaša kroz pljeskanje, lupanje, pjevanje i recitiranje pjesama s ritmom (Hreljević 2002: 57).

2.1 Slikovnica kao poticaj dječjeg govora

Slikovnica u ovom slučaju služi kao medijan između odgojitelja i djeteta. Veza kojom odgojitelj dopire u djetetov svijet i obratno. Dakle, kako bi se uspostavila kvalitetna veza potrebno je slijediti nekoliko pravila kod baratanja sa slikovnicom. Prvenstveno treba obratiti pozornost na dob djeteta te prema tome odabrati tematiku, kompleksnost samih slika i dužinu slikovnice, također uzeti u obzir djetetove interese i želje. Zatim, kao odgojitelj u posredovanju slikovnice izuzetno je bitno da se organizacijski dobro pripremi za aktivnost, da ne tjera svu prisutnu djecu da obavezno prisustvuju aktivnosti već da im bude slobodan izbor. Svakako je poželjno da u komunikaciji s djetetom kroz slikovnicu ne bude samo frontalni rad, pun odgojiteljevog monologa već da se postavljaju pitanja o slici i impulsi kao poticaji za komunikaciju te ujedno i razvoj govora. Impulsi u ovom slučaju se odnose na poticaje kojima odgojitelj ne postavlja pitanja, već potiče dijete da samo dođe do zaključka, odgojitelj je ovdje kao facilitator koji promatra i po potrebi uskače kako bi obrazložio, potvrdio i nastavio s pričom. No kod korištenja slikovnica u aktivnostima nije bitna samo verbalna komunikacija. Od velikog značenja za djetetovo shvaćanje svijeta ima i neverbalna komunikacija. Stoga kod pričanja odgojitelj treba uvesti osobnost u lika, povisiti ton ili sniziti, promijeniti glas, izmjenjivati izraze lica sukladno priči, gestikulirati ovisno što zahtijeva lik i o kojoj dobnoj skupini se radi, dok čita

promatrati djecu, ne samo u slikovnicu gledati, imati stanke kako bi djeca imala vremena procesuirati sadržaj koji im se prikazuje i govori. Za kvalitetno provedenu aktivnost sa slikovnicom potrebno je uskladiti verbalni i neverbalni govor (Petrović 1997: 54).

Složenost komunikacijskog procesa kojemu je tema slika uvjetuje velik broj različitih postupaka koje odgojitelj primjenjuje za uspostavljanje razmjena s djecom. Oni se mogu grupirati u nekoliko osnovnih kategorija: komentari slike, pitanja o slici, komentari dječjih izričaja o slici i impulsi za slobodan izričaj o slici.

U akcijsko istraživačkom radu kojeg je predvodila Biserka Petrović-Sočo u trima odgojnim skupinama različite jasličke dobi, uspostavilo se kako srednja jaslička skupina prosječne dobi dvadeset i dva mjeseca su još uvijek na perceptivnoj razini 'čitanja' pojedinačnih slika, ali su bez teškoća mogla dekodirati likove, predmete i radnje kao i objekte. Djeca starije jasličke skupine prosječne dobi dvadeset i osam mjeseci pokazala su velike individualne razlike gdje su pojedini mogli povezivati kontinuirani niz slika u cjelovitu fabulu, dok su druga i dalje ostala na dekodiranju pojedinačne slike. Ovdje se može zaključiti da je ova odgojna skupina na prijelazu iz perceptivnog čitanja ka otkrivanju unutarnje, skrivene fabule prikazane u povezanom nizu slika. Dok u starijoj jasličkoj skupini prosječne dobi od trideset i tri mjeseca djeca su bez većih teškoća dekodirala fabulu, skrivenu u povezanom nizu slika, dok su neka djeca dodavala i neke nove elemente (Petrović 1997: 172).

Kod odabira adekvatne slikovnice za jasličku dob treba obratiti pozornost na nekoliko sljedećih značajki: realističan eventualno polurealističan način prikazivanja, naglašeno, uočljivo prikazivanje radnji o kojima dijete ima iskustva iz neposrednog života, variranje radnji i ambijenata u kojima se nalazi glavni lik, sa sekvencijalnim, kontinuiranim prikazivanjem jedinstvene fabule. Djeci koja još nisu u mogućnosti povezivati slijed slika u kontinuirani sadržaj zbivanja, mogu se preporučiti, mogu se preporučiti slikovnice u kojima svaka slika zasebno prikazuje jednu scenu ili događaj. Djeci u drugoj polovici treće godine poželjno je davati slikovnice koje u povezanom slijedu više slika prikazuju jedinstvenu radnju, odnosno fabulu koju mogu shvatiti i dekodirati (Petrović 1997: 172).

2.2 Lutka u poticanju jezičnog i govornog stvaralaštva

Kako bi se uspješno poticala kreativnost djece, važno je da je odgojitelj svjestan što znači kreativnost, da se oslobodi i da u svojim zapažanjima i radu se ne oslanja samo na fizičku funkciju stvari već da u stvaralaštvo uključi i ostale asocijacije poput njihova oblika, svojstva, boja, materijala, mirisa, zvuka i slično.

Navedeno je prijeko potrebno za uspješno maštovito lutkarstvo koje nam u svojoj okolini pomaže da otkrijemo više od same funkcije te na taj način svijet može postati slikovitiji (Ivon 2007: 59).

U igri lutkama govor se prirodno razvija i obogaćuje. lutka spontano navodi dijete na govornu komunikaciju. Cilj se iz zabave, zadovoljstva igranja lutkom, pretvara u priopćavanje drugima, komunikaciju sa suigračima ili gledateljima. Dijete se u tim situacijama služi jezičnim simbolima kao sredstvom izražavanja misli i osjećaja, kroz koje postupno razvija simboličku transformaciju iskustva. Kroz igru s lutkom jezik postaje predmet igranja, što znači da jezik se ne upotrebljava samo kao sredstvo komunikacije već da je dječja pažnja usmjerena i na svojstva jezika.

Dijete lutku doživljava na tri razine - kroz pokret, glas i vanjski izgled same lutke, koje značajno obilježavaju svaku lutku individualno što pomaže djetetu da osjeti, prihvati i razumije simboličku situaciju. Time se pobuđuje djetetova mašta, a posebno jezična kreativnost. Kroz vizualne elemente dijete prihvaća neverbalnu komunikaciju, koja je bitna u svakodnevnoj komunikaciji, a razgovor s lutkom postupno obogaćuje djetetov rječnik i pomaže u otkrivanju značenja verbalnog izražaja (Ivon 2007: 60).

Lutka potiče dijete da izmišlja neočekivane jezične konstrukcije ili suzvučja, duže monologe i dijaloge, da se igra glasovima, slogovima, riječima, gramatičkim formama, izmišlja nove riječi. U igri lutkama djetetu je prepušteno da samo traži jezična rješenja, kroz koja manifestira svoju poznatu stvaralačku komponentu u usvajanju jezika. Osjetljivost djece i na glazbenu strukturu jezika, često dovodi do stvaranja stihova i rima u igri lutkom.

Scenske lutke su dio govorne igre. Što znači da dijete mlađe predškolske dobi upotrebljava lutku kao vanjski oslonac u igri. Njegovo je mišljenje vezano za konkretnu situaciju u kojoj se igra odvija. Uz dominantno motoričku aktivnost, igrovne su zamisli kratkotrajne i ne stvaraju cjelovite sadržaje. Dijete se izražava kratkim rečenicama, koje su često gramatički nepravilne. Njegova je misao brža od govornih mogućnosti, govor je nejasan, sa zastajkivanjem i ponavljanjem. Dijete starije predškolske dobi u tim igrama lutkom smanjuje motoričku aktivnost te se više izražava u monološkom i dijaloškom govoru koji je logički povezan. Upotrebljava složenije gramatičke strukture koje su sukladne razvoju njegova mišljenja. Dijete je u toj dobi u mogućnosti integrirati svoje iskustvo i znanje stvarajući jezične cjeline (Ivon 2007: 61).

Lutkarske improvizacije najčešći su oblik igre koje predškolska djeca izvode u različitim oblicima, kroz monologe i dijaloge, s publikom, paravanom ili bez njega. Kroz takvu igru dijete izražava stvari, odnose, ideje, doživljaje, različite sadržaje kojih je svjesno i želi ih prezentirati. Pritom koristi cijeli repertoar ljudskog ponašanja da bi izrazilo određenu ulogu putem pokretanja lutke - motoričke radnje, mimiku, govor i dijalog, razgovor s lutkom (Ivon 2007: 61).

Kroz verbalne i glasovne animacije lutke djeca proširuju rječnik, uče razumijevati simboličku vrijednost semiotičkih znakova i jezik neverbalne komunikacije, omogućuje im rješenja problema na koje nailaze dok izvode predstavu. Također, zadržavanje publike, male lutkare potiče da se jasno i logično jezično izražavaju, brane svoje ideje koje predstavljaju, argumentiraju svoje mišljenje za određeno ponašanje lutke koje prikazuju. Dok s druge strane, djeca gledatelji često se živo upleću u igru, mogu je i usmjeravati, mijenjati joj tijek, unositi nove detalje, što je također prilika za razvoj jezične kompetencije. Zaključno se može reći bez obzira bilo dijete s lutkom ili kao gledatelj, imaju priliku kroz ovakvu igru osnažiti svoje govorne i jezične kompetencije (Ivon 2007: 63).

2.3 Glazba i govorno stvaralaštvo

Glazba je jedan od načina komuniciranja stoga je prijeko potrebno koristiti se glazbom u odgoju i obrazovanju. Glazbom dijete svoje kompetencije usavršava i nadograđuje kroz različite elemente. Glazbeni jezik djece povezan je s njihovim autentičnim glazbenim stvaralaštvom. U većini slučajeva radi se o spontanim i neplaniranim izričajima poput pjevanja, pjevušenja, pljeskanja rukama, pucketanje prstima te stvaranje zvukova i tonova instrumentima koji mogu biti pravi ili improvizirani. Poticajno okruženje ima veliku ulogu u razvoju glazbenog jezika djeteta.

Glazba se također može svrstati pod dramski izričaj kojim se povezuje u cjelinu govor - sluh - pokret što znači da ujedno glazbom dijete razvija govor i jezik. Pomoću glazbe dijete može lakše savladati određene poteškoće u izgovoru. Glazba i govor se povezuju kroz ton, intenzitet, pokret, nadopunjuju se vokalima, artikulacijom kroz tonalitet i mjere kao i melodičnost (Šmit 2001: 14).

Na odgojitelju preostaje na koji način će približiti djeci glazbu, a da ono bude zanimljivo i jednostavno, no opet da ih ponuka na razmišljanje i stvaralaštvo.

2.4 Likovna aktivnost i govor

Likovni jezik djece od iznimne je važnosti za daljnji rast i razvoj djeteta, njime dijete izražava svoje unutarnje biće, svoje poimanje sebe i svijeta oko sebe.

Likovna umjetnost je produkt estetske aktivnosti čovjeka no pogrešno je likovnu umjetnosti svesti samo na taj aspekt u dječjem vrtiću. Likovna umjetnost je puno više od toga, to je također jedan od načina komuniciranja među ljudima. Ono što ovu aktivnost čini specifičnom jest što joj je cilj obogatiti čovjeka duhovnim i humanim vrijednostima.

Već smo do sada zaključili da u ranom razvoju djeteta bitno je uključivati sve komponente učenja i stjecanja znanja i novih spoznaja kroz ponudu različitih medijana. Tako se kroz likovnu aktivnost mogu ponuditi sadržaji poput: crtanja, slikanja, grafike, kiparstva i sl.

Za poticanje razvoja govora odlično se uklapa likovna terapija gdje se kroz likovnu aktivnost potiče govor. Omogućuje se djetetu da na kreativan način izrazi svoju unutarnji svijet, vizualno ga predoči a zatim i govorom pridoda važnost. Likovnim se aktivnostima u ovakvim slučajevima potiče razvijanje receptivnih i ekspresivnih načina govora. Receptivni se govor odnosi na mogućnost djeteta da shvati jezik i govor, dok se ekspresivni odnosi na mogućnost djeteta da efektivno komunicira. Imajući na umu te dvije konsonante djetetu je kroz likovnu aktivnost poželjno poticati receptivne jezične mogućnosti, kao i ohrabrivati djetetovu ekspresiju što u govoru što u likovnom izražaju te dopustiti da dijete uživa u emocionalnim razvoju koje likovnost pruža.

2.5 Govor i pokret

Pokret se također može uvrstiti u način dramskog izričaja. Za početak, trebalo bi razjasniti kakvu međusobnu ovisnost tvore govor i pokret. Znanstvenici koji prate razvoj govora otkrili su veliko stimulativno značenje ruke. Dokazano je kako razvijenost dječjeg govora izravno govori o stupnju formiranosti finih pokreta ruku.

Što su djetetovi prsti aktivniji, tim se više ostvaruje govorni, intelektualni i emocionalni razvoj, a kada razvoj fine motorike zaostaje, tada zaostaje i razvoj govora.

Pomoću ruku velikim dijelom komuniciramo sa svijetom oko sebe. Ruke povezuju motoriku i senzoriku. Dolazi se do zaključka kako se formiranje važnih govornih zona u mozgu ostvaruje pod utjecajem živčanih impulsa prstiju ruku (Hreljević 2002: 21).

S tim znanjem odgojitelj može dalje kombinirati razne prstovno-gestovne igre i kola u svom radu. Postoje dvije vrste vježbi razvoja fine motorike ruku koje povezuju govor i pokret, a to su vježbe gimnastike šake i prstiju i igre prstićima.

Vježbe gimnastike šake i prstiju dijete izgovara ritmično. To su kratke pjesmice i brojalice koje imaju jednostavnu jezičnu konstrukciju i dijete ih prati odgovarajućim pokretima prstiju. Vježbe se prvo izvode jednom rukom, pa drugom, pa objema istovremeno.

Igre prstićima statična su karaktera. Ovakva vrsta vježbi je zahtjevnija za dijete jer je postava prstiju složenija od prethodnih vježbi. Dijete prste postavi u određeni položaj koji zatim predstavlja životinju ili predmet. Nakon što uspješno postavi prste, slijedi ponavljanje kratkog stiha.

3. AKTIVNOSTI PROVEDENE U VRTIĆU

U Waldorfskom dječjem vrtiću 'Mala vila' u Rijeci provelo se niz aktivnosti, tematski odrađene kroz šumske životinje, vezane za dramski izričaj, kao što su prstovno-gestovne igre 'Mali jež', 'Mali zeko', 'Sjedim sam u šumici'. Također se odradila glazbena aktivnost sa šušalicama uz igru 'leti,leti' kao motivacija za sudjelovanje u aktivnostima, kao i čitanje slikovnice 'Pogodi koliko te volim'. Sve navedene aktivnosti su aktivnosti koje su prethodile glavnoj aktivnosti, a to je pričanje priče 'Dječak koji je sve htio vidjeti' te izrada rekvizita za istoimenu predstavu. Kroz likovnu aktivnost izradili su se potrebni rekviziti za nadolazeću predstavu u izvedbi djece.

Vrtićka skupina u kojoj su se provodile aktivnosti zove se starija jaslička koju pohađa 14-ero djece u dobi od dvije i tri godine života, od čega je 7-ero dječaka i 7-ero djevojčica.

Aktivnosti su se provodile u dogovoru s odgojiteljicama Silvijom Brdar i Petrom Spasović, te u dogovoru s njima odredili su se datumi izvođenja aktivnosti. Motiv i izrada lutaka i scenografije bila je priča 'O dječaku koji je sve htio vidjeti' koju su djeca rado prihvatila. Tijekom izrade lutaka, rekvizita i scenografije koristili su se prirodni materijali poput panjeva, svile, filca, kartona, drvenih kuhača, voštane paste, škare i ljepilo.

Tijekom provedbe aktivnosti, primjenjivao se individualni i grupni rad, temeljen na metodi razgovora, izradi rekvizita, scenskoj izvedbi, radu s tekstom te na metodi realizacije. Cilj aktivnosti bio je uspostavljanje kvalitetne veze između odgojitelja i djeteta, osnažiti djetetove govorne i jezične kompetencije, poticati pravilan razvoj govora, poticati aktivno slušanje i sudjelovanje u priči, poticati na zajedništvo, širenje vokabulara, formiranje pravilne artikulacije glasova, razvoj jezika kroz usvajanje leksika i gramatike, proširivanje djetetovih općih znanja, razvoj slušne i prostorne percepcije, no također važno je bilo i pružiti djeci zadovoljstvo i zabavu.

3.1 Zamišljeni tijek aktivnosti

DATUM	VRIJEME	ZAMIŠLJEN TIJEK AKTIVNOSTI
22.08.2022.	08:30 - 10:30	Upoznavanje s prstovno-gestovnim igrama i pričom 'O dječaku koje je sve htio vidjeti'
23.08.2022.	08:30 - 10:30	Ponavljanje prstovno-gestovnih igrana, priče, izrada rekvizita
24.08.2022.	08:30 - 10:30	Izvedba predstave

3.1.1 Opis aktivnosti prema danima

1. dan

Prvi dan provedbe aktivnosti započeo je jutarnjim okupljanjem u krugu gdje svako dijete dobiva svoj cvjetić-jastučić i odabire mjesto gdje će se posjesti. Jutarnji krug započinje izriječkom 'Moje srce zahvaljuje', a nakon toga djeci je predstavljena slikovnica 'Pogodi koliko te volim' kao motivacija za sudjelovanje u aktivnostima koje slijede. Tijekom čitanja slikovnice djeca su bila vrlo znatiželjna i rado su pratila priču pokretima, nadodavala svoje zamisli kako bi mogli pokazati koliko vole nekoga. Jedan dječak se već na početnoj stranici jako obradovao priči jer i on kući ima zeku. Nakon priče slijedila su pitanja poput: Koga sve možemo voljeti? Koga oni vole najviše? Gdje su odgovori bili razni, roditelji, mama, tata, nona, prijatelj iz skupine, sladoled od vanilije. Kako bi još mogli reći koliko volimo nekoga? Jedno dijete odgovorilo je „do oblaka“, drugo „veliko kao stablo“. Nakon slikovnice i razgovora, dalje sjedeći u krugu, predstavila sam im prstovno-gestovne igre 'Mali zeko' i 'Gnijezdo'. Pojedina djeca su promatrala što radim, druga su promatrala drugu djecu, a neki su pokušali i sami imitirati pokrete. Nakon prstovno-gestovnih igrana upoznala sam ih sa aktivnostima koje ćemo raditi kroz tjedan te što nam slijedi kroz današnji dan.

Nakon doručka uz glazbeni instrument 'šuškalice' odigrali smo igru leti, leti, tako što ako izrečena riječ leti zašuškaju glasno, a ako ne leti zašuškaju tiho. Zatim sam im predstavila priču 'O dječaku koji je sve htio vidjeti'. Djeca su zainteresirano pratila. Nakon ispričane priče uslijedila je pauza kako bi imali vremena procesuirati ispričano te su uslijedila pitanja poput kako se dječak osjećao? Koga je sve sreo? Tko mu je pomogao? Gdje mu je ipak najljepše? Nakon razgovora o priči, zamolila sam da zajedno pripovijedamo istu. Započela bih pitanjem 'Što slijedi u priči, sjeća li se netko?' oni stariji su uspješno pratili razvoj priče. Nakon nekoliko ponavljanja, kada sam uvidjela da je vrijeme za novu aktivnost, predložila sam da odigramo igru uloga gdje će svako dijete dobiti svog lika, na što su djeca bila oduševljena i rado su sudjelovala, pojedina djeca su odabrala biti gledatelji te su pomno pratila izvedbe i uključivala se u određenim trenutcima. U određenim situacijama djeca su se izmjenjivala između gledatelja i vršitelja radnje. Nakon odigrane igre, ponovo smo se smjestili u krug i upitala sam ih kako im je bilo glumiti, a kako im je bilo biti gledatelj? Nakon odgovora, objasnila sam im kako nas sutra čeka izrada likova iz priče.

2. dan

Za vrijeme jutarnjeg okupljanja, svi smo se posjeli na svoje cvetiće-jastučiće te nakon izrijeka i pozdrava, ponovno sam pred sebe stavila slikovnicu 'Pogodi koliko te volim' kojoj su se djeca obradovala. Ovog puta dječak N.B. izrazio je želju da nam on ispriča priču te je uz praćenje slika i listanje ispričao priču s elementima koji su se zaista spominjali u priči, ali i elementima iz dječakova života. Ostala djeca su pomno slušala te pomagala u pričanju priče. Nakon slikovnice, odradili smo prstovno-gestovne igre iste kao i prethodnog dana, danas su djeca većim djelom sudjelovala u izvedbi istih, nitko nije izgovarao pjesmice, ali su geste pomno pokušavali upiti i odraditi. Pojedina djeca su i dalje promatrala bez sudjelovanja. Upoznala sam ih s tempom današnjeg rada, kako ćemo danas izrađivati lutke, rekvizite i scenu za našu priču.

Nakon doručka, dok su djeca otišla u kupaonicu, postavila sam potrebne materijale za izradu lutki na stol. Prije početka smo se prisjećali tko se sve pojavljuje u priči, vidjevši da se ne mogu baš sjetiti, pročitali smo priču 'O dječaku koji je sve htio vidjeti' kako bi se prisjetili fabule. Mlađa djeca uređivala su scenu birajući boje tkanina koje će biti na sceni i postavljajući ih na scenu. Starija djeca su izrađivala

dječaka, slavuja, zečiče, brodić, konjića, pastira, ovčice i majku tako što sam im ponudila već izrezane oblike od kartona koji je bio oblijepljen bijelim papirom te su imali ponuđeno koristiti pasteles, filc koji su sami rezali i birali boje, gdje su mogli i kombinirati filc i pasteles. Ukoliko sam uvidjela da je nekome potrebna pomoć sam im pomogla u izradi. Kod izrade scene, djevojčica L.T.S. se dosjetila da bismo mogli staviti kamenčić u potočić. Kada su završili s izradom lutke zalijepili smo iste na štapić kako bi im bilo lakše koristiti se njima za vrijeme izvedbe. Aktivnost je protekla u ugodnom raspoloženju i djeca su rado sudjelovala. Nakon što su svi završili s izradom, počela sam pjevati pjesmu 'Kad se male ruke slože' jer im je inače to znak da je vrijeme za pospremanje sobice nakon aktivnosti. Zahvalila sam se na sudjelovanju i uputila ih što nas sutra čeka.

3. dan

Današnji dan također je započeo jutarnjim krugom u kojem smo odradili izrijek, pozdrav, te prstovno-gestovne igre gdje su pojedina djeca počela pjevati i izvoditi geste u isto vrijeme. Djeca koja su do sada promatrala su se počela uključivati u izvođenju gesta. Zatim je uslijedio dogovor oko izvođenja sljedeće aktivnosti, a to je ponavljanje priče, prepričavanje i izvedba.

Nakon doručka smo imali završne radove oko lutaka, rekvizita i scenografije. Nakon toga pričali smo o važnosti slijeđenja određenih pravila kako ne bi nastao kaos u radu, no i da nastane, ništa strašno jer će djeca naučiti iz vlastita primjera. Tako smo se dogovorili tko će prvo glumiti, a tko biti gledatelj, pa kasnije rotirati uloge. Isto tako tko će glumiti koji lik. Atmosfera u grupi zračila je pozitivnim ozračjem, svi su rado sudjelovali i pronašli svoj put u sudjelovanju. Po završetku predstave, djeca su bila vesela što su imala priliku biti glumac, izrađivati lutke i ispreplitati svoj svijet mašte s realnošću.

ZAKLJUČAK

Za cjelokupan razvoj djeteta važan je govor kao glavno sredstvo komunikacije. Govor trebamo sukladno tome njegovati i razvijati već od rođenja, bez obzira što dijete još ne govori, niti razumije, ono stvara modele po kojima će dalje funkcionirati na temelju onoga što mu je pruženo od najranije dobi. Uloga dramskog izričaja od velike je važnosti ne samo zbog razvoja govora, već na domišljat način, potičući kreativnost i znatiželju obuhvaća sve komponente koje su bitne za kvalitetan razvoj djeteta. Na temelju provedenih aktivnosti može se zaključiti koliko je djetetu potreban model, kvalitetan poticaj kako bi ono moglo pokazati svoje mogućnosti. Kroz dramski izričaj djeca ne uče samo govor, već se uče i slušati, aktivno sudjelovati, izražavati te kako ispreplitati stvarnost i maštu.

LITERATURA

- Andrešić, D. (2010). *Kako dijete govori*. Zagreb: Planet Zoe
- Hreljić, I., Posokhova (2002). *Govor, ritam, pokret*. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.
- Ivon, H. (2007). *Dijete, odgojitelj i lutka*. Zagreb: Golden marketing - tehnička knjiga
- Miočić, M. (2012). *Kultura predškolske ustanove u svijetu glazbenih kompetencija*.
Magistra ladertina, Vol. 7 No. 1
- Posokhova, I. (2008). *Razvoj govora i prevencija poremećaja govora u djece*.
Lekenik: Ostvarenje d.o.o
- Rathus, A. Spencer (2001). *Temelji psihologije*. Jastrebarsko: Naklada slap
- Slunjski, E. (2013.) *Kako djetetu pomoći da postane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti*. Zagreb: Element
- Starc, B. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing - tehnička knjiga
- Šmit, B. (2001). *Glazbom do govora*. Zagreb: Naklada Haid
- Velički, V. (2011). *Stihovi u pokretu*. Zagreb: Alfa

Internetski izvori:

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=22886> (pristupljeno 24.05.2022.)

<https://hrcak.srce.hr/25043> (pristupljeno 24.08.2021.)

<http://logotherapy.hr/dijagnostika-i-terapija/razvoj-jezika-i-govora/> (pristupljeno 24.08.2021.)

[ERIC - EJ1220620 - The Effect of Drama Activities on Five-Year-Old Children's Social Skills, Educational Research and Reviews, 2019-Jun-23](#) (pristupljeno 24.08.2021.)

[ERIC - EJ1265727 - The Effects of Creative Drama Activities on Developing English Speaking Skills, Journal of Inquiry Based Activities, 2020](#) (pristupljeno 24.08.2021.)

[ERIC - EJ1286526 - The Effect of Creative Drama-Based Activities on Acquisition of Values by 5-Year-Olds, International Journal of Progressive Education, 2021](#) (pristupljeno 24.08.2021.)

[Kreativni načini čitanja i doživljaja slikovnica \(transformativni dijaloški proces, procesna drama, vođeno... \(srce.hr\)](#) (pristupljeno 24.08.2021.)

[Razvoj kreativnosti kao smisao procesne drame \(srce.hr\)](#) (pristupljeno 23.08.2021.)

O DJEČAKU KOJI JE SVE HTIO VIDJETI

*Bio jednom jedan dječak,
koji se rado po livadi šetao.
Tu se u skakutave zečeve zagledao,
a slavuj mu je pjesme pjevao.*

*I dječacić se stade smijati i veseliti:
« Tako je lijepo i zauvijek ću ovdje ostati;
i uvijek sve dalje i dalje šetati. »*

*Naš je dječak posvuda šetao,
a kad se od igre umorio,
malo se rastužio, te reče:
« Ne mogu više!
Valjda će po mene netko doći
pa ću sa njim ja moći poći. »*

*Gle, tu potočić je tekao
i dječaka hitro sa sobom poveo.
Dječak u potok uđe veselo,
ta to mu je baš prijalo.
No, što se zbilo?
Potočić bijaše hladan,
a dječak naš promrzne jadan.
Ta reče:
« Ne mogu više!
valjda će po mene netko doći
pa ću sa njim ja dalje moći poći! »*

*Tu mali je brodić doplovio,
dječaka sa sobom rado poveo.
On u brodić uđe veselo,
ta to mu je baš prijalo.
No što se zbilo?*

*Brodić se ljuljati stao
i dječak je skoro u vodu pao;
te se jako prestrašio i reče:
« Ne mogu više!
Valjda će po mene netko doći
pa ću sa njim ja dalje moći poći! »*

*Po livadi je puž dopuzao
i rado ga dalje poveo.
Dječak mu se na kućicu popne veselo
ta to mu baš nije prijalo.
No, znaj i ti,
puž je u puzanju vrlo spor,
to nije neki brzi stvor.
Dječaćić, presporo se kreće,
te reče:
« Ne mogu više!
Valjda će po mene netko doći
pa ću sa njim ja dalje moći poći! »*

*Tuda je konjić prolazio,
dječaka rado sa sobom poveo.
On popne mu se na leđa veselo,
ta to mu je baš prijalo.
Al' konjić bijaše od vjetra brži,
dječaćiću, čvrsto se drži, drži!
Hopsao je konjić tu i tamo,
dječaćić reče: « Stani, stani samo! »
Konj naglo stane,
dječak u travu padne.
Već konja nema više,
u daljini se hitro njiše.
Tad dječak reče:
« Ne mogu više!
Valjda će po mene netko doći
pa ću sa njim ja dalje moći poći! »*

*Tu je pastir sa ovcima prošao
i umornog dječaka našao.
Dječak bijaše jako veseo
i krenuli su dalje zajedno.*

*Večer je pala laka,
pastiru je ovčica zaspala svaka.
I pastir mu reče:
« Noć je tamna, al' nauditi ti neće.
Zvezdano kolo na nebu se kreće.
Zvijezde drage će nas čuvati,
možeš mirno u sanak utonuti.»*

*A jutrom, kad sunce zasjalo je jasno,
obojicu probudi netko glasno.
To je draga majka našla dječaka svog,
u krilo ga digla ponosnog.
Ka kući su svojoj krenuli,
pastiru se lijepo zahvalili.
Dječak ga veselo pozdravi:
« Zbogom pastiru i sve mile ovčice,
ipak, najljepše mi je kod moje majčice.»*

Prilog 1. Priča 'O dječaku koji je sve htio vidjeti

'Gnijezdo'

U gnijezdu ptići maleni
Hranu su pozobali,
Utihnuli i zaspali.

Skupimo prstejedne ruke i
obuhvatimo ih drugom rukom.

Kad sunčeva zraka
Gnijezdo je dirnula,
Pričice je probudila.

Druga ruka s raširenim prstima spušta
se prema šaki, dodiruje šaku koja se
otvara, prsti ostaju skupljeni s
jagodicama lagano se dodirujući.

Cvrkutati oni stali
Gladni mamu zvali.

Mama ptica doletjela
Ptiće svoje nahranila.

Druga ruka lagano maše kao da leti i
dolazi do šake.

I.K.

Prilog 2. Prstovno-gestovna igra 'Gnijezdo'

'Mali zeko'

U šumi mali zeko se sakrio
Pa je iz šume iskočio
Hopa, hopa, hopsa, hop
Tu je mali nos.

Prstima jedne ruke lagano štipkamo drugi
dlan, zatim prstima 'skakućemo' po ruci do
ramena i dodirnemo nos.

I.K.

Prilog 3. Prstovno-gestovna igra 'Mali zeko'

SAŽETAK

Djetetov govor važno je njegovati od samoga početka te se kroz ovaj rad mogućnost dramskog izričaja prikazao kao odličan alat za komunikaciju između odgojitelja i djeteta isto kao i djece međusobno. Kroz različite načine djeca su imala mogućnost sudjelovanja u stvaranju predstave, kroz zabavu i igru što je djeci najbliži oblik učenja.

Kroz uvodni dio rada, proučilo se kako se govor razvija, koje su početne govorne etape, koji su simptomi usporenog razvoja govora te kakav utjecaj zaostajanje govora ima na daljnji djetetov cjelokupni razvoj. Zatim se naznačilo koliko različiti čimbenici imaju utjecaj na razvoj govora, poput okoline u kojoj se dijete nalazi, kretanje samog djeteta, izlaganje prirodnom svjetlu, razgovaranje, čitanje, utjecaj razvoja fine motorike, te naposljetku utjecaj i samog odgojitelja na djetetov razvoj govora.

Sljedeća stavka ovog rada bio je dramski izričaj, odnosno kako različiti segmenti dramskog izričaja utječu na razvoj djetetova govora. Tako smo se dotakli nekih od elemenata dramskog izričaja poput slikovnice, lutke, glazbe, likovna umjetnost i pokret.

Glavni sadržaj ovog rada bila je izvedba aktivnosti u dječjem vrtiću gdje su se ukomponirali prethodno navedeni elementi dramskog izričaja u cijeli proces učenja i stvaranja kroz igru. Djeca su imala priliku iskusiti stvaranje i izvedbu predstave za koju su prethodno izradili sve potrebne rekvizite. Svakako bi se iz provedenih aktivnosti moglo zaključiti da dijete uči kroz igru i stvaranje, razvijanje svoje kreativnosti, promatranju sebe i drugih te na taj način ne razvija se samo govor već i ostali čimbenici koji su potrebni za kvalitetan rast i razvoj djeteta.

Ključne riječi: dijete, razvoj, govor, dramski izričaj, slikovnica, lutka, predstava

ABSTRACT

It is important to nurture the child's speech from the very beginning and through this work the possibility of dramatic expression has been presented as an excellent tool for communication between the educator and the child as well as the children with each other. Through different ways, children had the opportunity to participate in the creation of the show, through fun and play, which is the closest form of learning to children.

It was studied how speech develops, what are the initial speech stages, what are the symptoms of slow speech development, and what impact lagging speech has on the child's further overall development. It was then indicated how much different factors have an impact on the development of speech, such as the environment in which the child is located, the movement of the child himself, exposure to natural light, talking, reading, the impact of the development of fine motor skills, and finally the influence of the teacher's himself on the child's speech development.

Further-on, how different segments of dramatic expression affect the development of the child's speech. So we introduced some of the elements of dramatic expression such as picture book, doll, music, fine art and movement.

The main content of this work was the performance of activities in the kindergarten where they incorporated the previously listed elements of dramatic expression into the whole process of learning and creating through play. The children had the opportunity to experience the creation and performance of the show for which they had previously created all the necessary props. It could certainly be concluded from the activities carried out that the child learns through play and creation, developing his creativity, observing himself and others, and in this way not only speech develops, but also other factors that are necessary for the quality growth and development of the child.

Keywords: child, development, speech, dramatic expression, picture book, puppet, play